

ฟ้อนผางประทีปสายไหม

บทร้อง-ทำนอง-ท่ารำ ศักดิ์ ส รัตนชัย
ค้นคว้า-เรียบเรียง อ.ฐิตารีย์ ตันสุรัตน์

ฟ้อนผางประทีปสายไหม เป็นการแสดงพื้นบ้าน เพื่อการถวายเป็นพุทธบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการร่ายรำโดยมีเครื่องบูชาคือ ไฟ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อว่า ไฟนอกจากจะมีประโยชน์นานาประการต่อมนุษย์ เช่น ไฟให้ความอบอุ่น ให้ความร้อน ในการประกอบอาหารแล้ว ไฟยังให้แสงสว่าง และยังช่วยขจัดความมืดที่นำกลัวออกไป การบูชาไฟ นอกจากเป็นการแสดงความคารวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว ความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ก็คือ แสงสว่าง คือดวงประทีปที่ทำให้มนุษย์ได้พ้นจากปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นความมืดมนในชีวิตของผู้คนนั่นเอง

วัสดุสำคัญในการแสดงคือ “ตะคัน หรือ ผาง” ทำด้วยกะลามะพร้าว ซึ่งพัฒนามาจากผางเครื่องปั้นดินเผารูปคล้ายจาน สำหรับใส่น้ำมันตามไฟแบบดั้งเดิมอย่างที่เคยเรียกกันในเมืองเหนือว่า ผางน้ำมัน ผางโคม หรือผางประทีป

การฟ้อนรำเป็นแบบเมืองเหนือที่ลีลาออกไปทางแบบของชาวไต ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ไทยแขนงหนึ่ง ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทยและในประเทศเมียนมา ออกแบบการร่ายรำโดยอาจารย์ฐิตารีย์ ตันสุรัตน์ โดยใช้เพลง “แห่ดำหัว” ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดลำปาง มีชนบในการบรรเลงที่มีลักษณะเฉพาะตน ที่แปลกออกไปจากเพลงพื้นบ้านทั่วไปในประเทศไทย

ลักษณะและวิธีการแสดง แสดงเป็นกลุ่มประมาณ 4 – 8 คน ถือผางประทีปทั้งสองมือ มีลีลาเคลื่อนไหวของผางประทีปที่เปรียบเสมือนการเคลื่อนไหวของสายน้ำ ได้อย่างนุ่มนวลไปตามจังหวะเพลงอย่างช้าๆ ท่าทางการร่ายรำเป็นแบบพื้นบ้านลำปาง มีการเชิญผางประทีป โยกตัว และการม้วน วนผางประทีปที่อ่อนช้อย

เพลงประกอบการแสดง เพลง “แห่ดำหัว”

การแต่งกาย ใส่ผ้าถุงพื้นบ้านลายขวาง ใส่เสื้อรัดอก เกี้ยวผมมวย ทัดดอกไม้ ใส่เครื่องประดับตกแต่ง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง “ตะคัน หรือผาง” ทำด้วยกะลามะพร้าว (ผางประทีป)

ท่าออก (สายประทีป)

มือทั้งสองถือประทีป ด้านหน้าระดับเอว เอียงตัวด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาออก แล้วม้วน-กวัคมือทั้งสองเข้าหาลำตัวแยกออกจากกัน มือขวายื่นไปด้านหน้า งอแขนเล็กน้อย มือซ้ายส่งไปด้านหลังชูประทีปสูงระดับศีรษะ เอียงศีรษะด้านมือสูง ก้าวเดินตามจังหวะตามเพลง 8 ก้าว

เปลี่ยนท่า ก้าวเท้าซ้าย เอียงขวา มือทำท่าเหมือนเดิม แต่ยื่นมือซ้ายไปด้านหน้า มือขวายกชูสูงขึ้น เอียงศีรษะด้านขวา เดินลักษณะนี้ 2 รอบ

ท่าที่ 1 (ชูประทีปม้วนวน)

ยื่นขัดตีนกา ยกมือซ้ายชูสูงอยู่ด้านหน้าเหนือศีรษะ เอียงศีรษะด้านมือสูง ใช้มือขวาม้วน-กวัคเข้าหาลำตัว 3 รอบ โยกตัวเป็นจังหวะตามมือ

เปลี่ยนท่า ทำท่าเหมือนเดิมแต่สลับข้าง ใช้มือซ้าย กวัค-วน ผางประทีป

ท่าที่ 2 (ไหว้ประทีป)

ยืนท่าเดิม ม้วน-กวักมือทั้ง 2 ข้างเข้าหาลำตัวแล้วม้วน-วนออก ยกมือขึ้นไหว้กัน
ผ่านเหนือศีรษะ แล้วลดมือลงมา ทำท่างานี้ 3 ครั้ง

ท่าที่ 3 (ย่อประทีป)

ยกประทีปสูงขึ้นทั้ง 2 มือข้างศีรษะ ด้านซ้าย - ขวา - ซ้าย โยกตัวตามเป็น
จังหวะ

ท่าที่ 4 (ยอยประทีปเล่นระดับ)

เอียงตัวไปทางด้านขวามือ ย่อตัวก้มลง วนประทีปขึ้น – ลง จากด้านขวา ผ่านด้านหน้าแล้วเลยไปด้านซ้าย

จากขวา → ซ้าย = รอบที่ 1 มืออยู่ระดับเข่า

จากซ้าย → ขวา = รอบที่ 2 มืออยู่ระดับเอว

จากขวา → ซ้าย = รอบที่ 3 มืออยู่ระดับอก

จากซ้าย → ขวา = รอบที่ 4 มืออยู่ระดับศีรษะ

ท่าที่ 5 (วาดประทีปผลัดวน)

มือทั้ง 2 วาดประทีปจากด้านหลังทางขวามาด้านซ้าย ขณะเดียวกันก็เดินวน เข้าเป็นวงกลมด้วย

เมื่อเข้าเป็นวง แล้วให้ใช้มือซ้าย กวักม้วน-วนเหนือศีรษะ แล้วม้วนมือตั้ง
ลงมาอยู่ด้านซ้าย เอียงตัวด้านซ้ายมือ ยกประทีปวน ขึ้น - ลงทางด้านซ้าย 4 ครั้ง
ขณะเดียวกันก็เดินเป็นจังหวะไปตามวงด้วย แล้วใช้มือขวา กวักม้วน-วนเหนือศีรษะ
แล้วลดมือลงมาด้าน ขวายกประทีปขึ้น - ลง ด้านขวาอีก 4 ครั้ง ทำสลับกัน 2
รอบ แล้วเดินแยกวงออกจากกัน

ท่าที่ 6 (โบกประทีป)

มือแยกวงออกมาแล้ว คนที่ยืนอยู่ด้านหน้า
ให้นั่งลง คนที่ยืนอยู่ด้านหลัง ให้ก้าวเท้า
มาซ้อนอยู่ยืนอยู่ด้านหลังคนนั่ง ถือประทีป
ระดับเอว

ท่าที่ 6 (โบกประทีป)

โบกประทีปทั้งสองมือ ให้ลอย
ขึ้นเหนือศีรษะไปคนละทาง

คนนั่ง โบกประทีปจากซ้ายไป
ขวา

คนยืน โบกประทีปจากขวาไป
ซ้าย

ทำสลับกันคนละ 4 ครั้ง

ท่าที่ 7 (ผลัดเปลี่ยนเวียนประทีป)

จากนั้นคนที่ยืนอยู่ด้านหลังก้าวมายืน
ข้าง ๆ คนนั่งแล้วก้มตัววนประทีป
ขึ้น - ลง โกลั ๆ คนนั่ง 4 ครั้ง

คนยืน เดินเชิญประทีปแยกตัวจากคนนั่ง ผ่านหน้าไปหาคนนั่งอีกคนเพื่อจับคู่ใหม่ ขณะเดินไปใช้มือสูงม้วนวนประทีป รอบศีรษะ 1 ครั้ง มือที่ต่ำถือ ประทีประดับเอว

คนนั่ง ใช้มือเชิญประทีปส่งตามไปด้วย แล้วใช้มือขึ้น กวักวนรอบศีรษะ 1 ครั้ง เหมือนกัน

เมื่อเจอ คู่ใหม่ก็เริ่มต้นทำเหมือนเดิม ผลัดเปลี่ยนจนครบทุกคนแล้วกลับมา ยืนซ้อนอยู่หลังคู่เดิม

ท่าที่ 8 (โยกตัวม้วนประทีป)

คนนั่ง ลุกขึ้นยืนแล้วโยกตัวสลับกัน หันหน้ามามองกัน ขณะเดียวกันก็ ใช้มือทั้ง 2 กวักม้วนประทีปเข้าหา ลำตัวแล้ววนมือออก มือที่ม้วนให้ยก สูงข้าง - ต่ำข้าง สลับกันไปทำ 4 ครั้ง

ท่าที่ 9 (ไหลประทีป)

กางแขนออกด้านข้างระดับเอว งอแขนเข้ามาพอสวมศวร โยกมือสลับ ขึ้น - ลงเล็กน้อย
เดินแปรแถวมาต่อเป็นแถวเดียวกันให้ประทีปต่อกันเป็นสายน้ำ ทอยเดินออกจากเวที